

Utvecklingsavdelningen
Gunilla Larsson

Regeländringar för att främja en mer jämställd pensionslagstiftning

Pensionsmyndighetens Regelråd har analyserat en eventuell förändring av garantipensionen. Med tanke på att det numera är vanligt med olika samlevnadsformer kan garantipensionen behöva anpassas efter rådande förutsättningar, och därmed utbetalas med samma enhetliga belopp, oberoende av civilstånd

En fråga har också ställts till Pensionsmyndighetens Regelråd för att analysera en eventuell lagändring rörande fördelning av de pensionsrätter som tjänats in under äktenskapet eller under samboförhållandet mellan två sammanboende.

1 Civilståndsberoende garantipension

1.1 Kort historik-civilståndets inverkan på pensionens storlek

Ändå sedan 1946 års lag om folkpensionering, har grundskyddet folkpension utbetalats med ett något högre folkpensionsbelopp till en ogift person än till en gift. Från och med 1960 infördes den allmänna tilläggspensionen (ATP), en förmån som inte relaterades till en persons civilstånd utan enbart baserades på förvärvsarbete.

Den allmänna pension som infördes succesivt från 2001 består av de inkomstgrundade förmånerna inkomstpension och premiepension samt en bosättningsbaserad garantipension. För pensionärer födda 1938-1953 infördes övergångsregler så att den inkomstgrundade pensionen även kompletterades med tilläggspensionen, där en äldre pensionär fick en större andel tilläggspension än en yngre. Tilläggspensionen kom att bestå av två delar, där den ena byggde på den tidigare ATP:n och den andra på den tidigare folkpensionen. I prop. 1997/98:151 Inkomstgrundad ålderspension m.m. sid 526 f förs en diskussion om huruvida den folkpensionsbaserade delen av tilläggspensionen skulle vara beroende eller oberoende av en persons civilstånd. Huruvida en sådan förändring från en civilståndsberoende pension till en enhetlig sådan skulle vara till fördel eller nackdel för den enskilde är relaterat till den enhetliga pensionens månatliga belopp. Ett belopp lika stort eller högre än det som gällde för ogifta personer skulle inte medfört försämring för någon grupp medan andra alternativ skulle gjort det. För att inte få en situation med ökade totala kostnader föreslogs dock fortsatt skilda belopp för gifta och ogifta personer.

Med tanke på att tilläggspensionen kommer att fasas ut i och med att personer födda 1954 beviljas pension har inte Pensionsmyndigheten tagit fram några förslag om en civilståndsberoende tilläggspension.

1.2 Den allmänna pensionen-civilståndets inverkan på pensionens storlek

Inkomstpension och premiepension utbetalas med samma belopp oavsett om en person är gift eller ogift och är därför inte beroende av den enskildes civilstånd. När det

däremot gäller garantipensionen, så är förmånens storlek beroende av en persons civilstånd. Fullt garantipensionsbelopp för en gift person som bott hela sitt liv i Sverige och som inte har någon inkomstgrundad pension är 1,9 x 44 400 och för ogift person 2,13 x 44 400 (2014 års prisbasbelopp).

I prop.1997/98:152 Garantipension m.m. sid 67 f föreslogs att ”i likhet med vad som gäller i nuvarande regelsystem och i enlighet med de av riksdagen antagna riktlinjerna” att en högre basnivå ska gälla för ogifta pensionärer än för gifta. Det huvudsakliga motivet för detta är det ställningstagande som tidigare gjorts vad avser tilläggspension.

I prop. 2000/01:96 Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension sid. 112 f förs en delvis annan diskussion avseende den garantiersättning som utbetalas till personer med låg eller ingen inkomstgrundad sjuk- och aktivitetsersättning. I propositionen föreslås därför ett enhetligt belopp.

Propositionen motiverar valet dels med att det rådande systemet innebär att enbart vissa samlevnadsformer omfattas av reglerna med lägre ersättning, dels med att de äldre reglerna kan te sig som inkonsekventa, förlegade och därför vara svåra att sakligt motivera. I propositionen framhålls dessutom att andra samlevnadsformer än äktenskap bör vara mer vanligt hos yngre personer än hos äldre, vilket möjligen skulle förklara att garantipensionen är beroende av civilstånd medan garantiersättningen inte bör vara det.

1.3 Planerat förslag till regeländring

Pensionsmyndigheten har i regelrådet behandlat ett förslag till regeländring avseende en civilståndsoberoende garantipension för personer födda 1954 och senare. Denna grupp har inte rätt till tilläggspension varför en civilståndsoberoende garantipension syns rimlig. Huruvida ett enhetligt belopp blir bättre eller sämre för den enskilde är relaterat till det månatliga belopp som kommer att gälla för den enhetliga garantipensionen, vilket får analyseras, och då i förhållande till eventuell kostnadsökning relaterad till föreslagen nivå. Dock skulle en enhetlig garantipensionsnivå, på den nivå som idag gäller för ensamstående pensionärer och med tanke på att 78 % av garantipensionstagarna är kvinnor, särskilt gynna dessa.

Regelrådet har beslutat att förslaget bör ingå i något av regelpaketet 2015.

2 Delad pensionsrätt vid bodelning

2.1 Kort historik

2.1.1 Delning av pensionsrätt i den allmänna pensionen

I prop. 1997/98:151 sid. 296 f diskuteras en eventuell lagstiftning i den nya allmänna pensionen som skulle möjliggöra en delning av pensionsrätter. Frågan diskuterades som en möjlighet att skapa ett skydd för de kvinnor som vid skilsmässa drabbats hårt ekonomiskt. Diskussionen fördes utifrån den traditionella arbetsfördelning som innebär att kvinnan avstått från förvärsarbete för att ta hand om hem och barn medan maken förvärsarbetat. I äldre pensionssystem har någon sådan rätt inte funnits. Det fanns inte heller möjlighet att exakt fastställa vilka pensionsrätter som tjänats in under en given period, vilket skulle vara möjligt vad avser den allmänna pensionen.

Ett förslag till delning presenterades i Ds 1995:41 och innebar att makar födda 1954 och senare under vissa förutsättningar skulle kunna dela pensionsrätt mellan sig. Möjligheten skulle bygga på frivillighet och förutsätta en gemensam anmälan. Delningen skulle innebära att makarnas gemensamma pensionsrätter för ett givet år under äktenskapet slogs samman och fördelades på de två makarna. Delningen föreslogs omfatta såväl fördelningssystemet som premiepensionssystemet.

Flera remissinstanser uttalade sig negativt mot förslaget och det slutliga förslaget kom därefter endast att inrikta sig på en frivillig delning, mellan två makar, och då av under äktenskapet uppkommen premiepensionsrätt. Förslaget beslutades och ingår nu som en del i den allmänna pensionen.

Delning av pensionsrätt vid skilsmässa finns också som en del i den tyska lagstiftningen och inför ett eventuellt framtida regelförslag finns därför möjlighet att studera hur den tyska lösningen ser ut. De pensionsrätter som intjänats under äktenskapet delas vid skilsmässa så att vardera maken får hälften var, dock finns möjlighet att under vissa förutsättningar stå utanför försäkringen.

2.2 Planerat förslag till regeländring, ej aktuell

Förslaget har diskuterats på regelrådet som då kommit fram till att det rör sig om en omfattande problematik som i dagsläget är svår att överblicka och som måste analyseras noga. Ska delning av pensionsrätter t.ex. ingå som en del i en bodelning och beslutas i samband med en skilsmässa eller ska delning enbart göras för den allmänna pensionen. Frågan berör sannolikt dessutom inte enbart den allmänna pensionen utan även tjänstepension, privata pensioner m.m.

Regelrådet har inte prioriterat frågan och den finns inte heller inplanerad i framtida regelpaket.